

kaseto nad pločo tanko svinčeno mrežo in kmalu spoznali, da se je naredila na ploči podoba mreže prav določno. Torej je bilo izpričano, da je tukaj delovala nova svetloba, ki je šla skozi les, a ne skozi svinec. Prepričali so se, da predira ta svetloba vsak les, (celo oglašeni ali politirani mahogonijev les), debelo črno usnje, debeli črni papir, 1000 strani debelo knjigo.

Dné 14. in 15. prosinca so poskušali fotografovati tudi roko ali nogo po tem načinu. Treba je bilo pač razsvetljevati pločo 1—2 uri,

a podoba roke, to je: kostij, ki so v roki, naredila se je prav določno.¹⁾ Podoba je prav taka, kakor bi bila odtisnjena roka iz kostnjaka.

„Nova luč“ se je res komaj nekoliko pokazala. Ne smemo se prenaaglit, da bi si obetali ne vem kaj od nje. A to je izvestno, da je tu zopet velik korak na poti napredka, katerega se po pravici veselimo. Upamo, da prav kmalu zopet kaj izpregovorimo o njej.

¹⁾ Ako bo le mogoče, objavimo v kratkem kako podoba po tej poti narejeno.

Književnost.

Hrvaška književnost.

Književno društvo sv. Jeronima.

(Poroča o. *Hijacint Šalamun*.)

To za hrvaški narod velevažno društvo se razcvita od leta do leta ter širi med prostim narodom. Društvo ima po zadnjem izkazu do 31. grudnia leta 1894. že 12.153 udov. Zraven teh omenjenih udov ima društvo tudi še letne ude, kateri plačujejo na leto 1 krono ali 50 novčičev; do konca l. 1894. jih je bilo vpisanih 2495. Imetja ima do sedaj 155.991 for. 34 nov. Društvo je izdalo lani svojim udom petero knjig, ki so vseskozi dobre, zanimive in narodu primerne. Prav zato upamo, da bodo čimdalje bolj segale v narod, vzbujale, učile in pripravljale ga za boljšo bodočnost.

Danica. *Koledar i ljetopis društva svetojeronimskoga za prijestupnu godinu 1896.* 8° str. 226. Cena 25 novč. — Letos je tiskana Danica v 42.000 iztiskih, znamenje, kako je priljubljena pri hrvaškem narodu. Novih udov je prirastlo 737.

Med zabavnimi in poučnimi spisi omenjam kratek životopis + nadvojvoda Albrehta s sliko. — „Spomen osamstogodišnjice osnutka biskupije Zagrebačke, priobčil I. Barle“ nam podaje kratek pregled osemstoletnice zagrebske nadškofije. Popisuje s kratkimi, a krepkimi besedami težave in bridkosti škofije v teku let. Med drugimi se spominja narod blaženih dni cerkvene samostalnosti, ko je imela biskupija svoj lastni staroslovenski obred, z besedami: „Naši djedovi dobili su od sv. oca pape osobitu povlast, da mogu njihovi svećenici vršiti službu Božju i jezikom staroslovijenskim, to jest, onim jezikom, kojim su se služili sv. Ciril i Metodije, slovijenski apostoli. Taj dokaz očinske ljubavi veselio je dakako naše predje, ali našlo se je također ljudi, osobito po gradovih dalmatinskih, gdje je bilo više talijanskog življa, koji je priječio službu Božju u narodnom jeziku...“ ter omenja tudi zibel staroslovenskega obreda na

Češkem, samostan sv. Prokopa. — Potem sledé kratki opisi nekaterih hrvaških mest, omenja se znamenitost in veljava mesta Križevca v srednjem veku, škofijska stolica (palača) grško-katoliškega škofa ter imena tam od l. 1801. vladajočih škofov tega obreda. Vsak Hrvat se lahko ponaša z mestom Senjem, kateri je baje bil že ob času Lucija Tarquinija Superba sezidan, postal v krščanski dobi škofijski sedež, katerega „biskupski dvor“ je dal sezidati veliki dobrotnik in nepozabljeni biskup Mirko baron Ožegović barlabaševački za 60.000 gld. osnovavši tudi senjsko gimnazijo. Z živimi besedami nam pripoveduje o nekdanjem blagostanju ter današnjem propadu trgovine v Senju, Kraljevicu in Bakru. — *Tužna baština*, katero je napisala Milena S. Pokupska, je zajeta iz narodnega življenja. — Čitatelji zvedó v Danici mnoge gospodarske drobtinice in tudi nekaj malega o Kneippu in njegovem zdravljenju. — Stari znanec pop Joso nam posebnim načinom in v prekrasnem narodnem jeziku opisuje svoje krajišnike in podaje slike iz tužnih turških časov. — Prst božji nas uči o nupuhu in kazni dvojih zaničevalcih Boga. — Nadalje seznanja Danica svoje čitatelje s slavnostjo *Pre-radovičevega* spominika v Zagrebu l. 1895. in o ljubljanskem potresu. — Zgodovinski životopis „Pavao Horvat, biskup zagrebački“ (1379—1387), nam slika vesele in žalostne dogodke med brati Hrvati, posebno pa proti koncu njegovega škofovanja, v katere je bil zapleten s svojimi brati; končal je življenje v nekem samostanu. Pomenljive so torej besede pisatelja Ferda Šišića na koncu: „Krvavi su ti dani hrvatske prošlosti, ali su slavni, kao što su slavna i imena braće Ivana i Pavla Horvata.“ S Slovenci vred so imeli naši bratje Hrvati žalostne dneve gledé samostalnosti, kakor je še v sedanjem času. — Čitatelja kratkčasijo tri narodne pripovedke, smešnice in uganke, h koncu zveš, kakšno bode l. 1896 in kje bodo sejmi v tekočem letu. V Danici torej dobi vsak, posebno pa čitatelj prostega naroda, dovolj pouka in zabave. V hvalo moramo reči, da to društvo

ravno tako deluje za narod, kakor naša družba sv. Mohorja za Slovence.

Urota Zrinsko-Frankopanska. *Drugo izdanje. Tisak i naklada knjižure L. Hartmana.*

Zagreb. — Ta znameniti, živo pisani historični roman slavnega hrvaškega pisatelja je izšel ravnokar v 2. izdanju, a povsem predelan v jednom zvezku. Lepo broširana, 531 strani obsegajoča knjiga stane le 1 gld. Roman obdeluje velik in pretragičen del hrvaške zgodovine.

Razne stvari.

Bajeslovne opazke.

Gotovo ustrežemo marsikateremu bralcu, če podamo nekaj pojasnil h „Knezu Ljudevitu“. Kdor hoče umevati pesnika, znati mora vsaj najpotrebnejše stvari iz slovanskega bajeslovja. Zato bomo prav kratko razložili pomen bajeslovnih besed, katere rabi pesnik.

V prvi pesmi se imenuje „Perun“. Bil je Slovanom nebesni bog, kateri pošilja strele z neba, gospodari oblakom in gromu. Navadno so ga častili za najvišjega malika, gospodarja narave. Morán ni bajeslovno bitje, pač pa „Morana“, katera se imenuje v drugi pesmi. Bila je boginja smrti in zime. „Odganjati oblast Morane“ se pravi, odvržati nesrečo. Ob tem se misli najprej na nezgode, katere zadenejo poljedelca, potem pa na vse druge nevarnosti. Njej nasprotna je „Živa“¹⁾, boginja spomladi, mladosti in ljubezni. „Svetovit“ je solnčni bog, kateri daje zemlji rodovitnost, z gorkimi žarki. Da bi ga bili častili južni Slovani, ne dá se zgodovinsko izpričati, pač pa je bil pri nekaterih severnih rodovih najvišje božanstvo.

V najstarejši dōbi Slovani niso imeli posebnih hramov za malikovanje; šele pozneje so jih zidali in okrasili, kolikor je premogla njihova domača umetnost. Tak hram si misli pesnik v pesmi „Dvojni up“. V prvih časih Slovani niso imeli posebnih svečnikov, ampak hišni oče je moral skrbeti tudi za bogoslužje. Bil je svoji družini vladar v dušnem in telesnem oziru. Tak je knez Varna.

„Tajni rog“ Svetovitov je bil na otoku Rujanu. V svetišču je stal kip tega malika, kateri je držal v roki rog. Vsako leto mu je svečenik napolnil rog in pustil vino v njem do prihodnjega leta. Čez leto in dan je pogledal, koliko vina je še v njem, in iz množine ostalega vina je prerokoval ljudstvu, kakšna bo letina prihodnje leto. To se je zgodilo na Svetovitov praznik. Pesnik je ta običaj prestavil s severa na jug.

Kres se je vsako leto sežigal na čast solnčnemu bogu, ker solnce takrat dospe do najvišje moči. Krščanstvo je pustilo Slovanom ta priljubljeni običaj, kateri se je, kakor je dovolj znano, ohranil do današnjega dné. Tudi običaji so bili podobni današnjim.

¹⁾ Ker tu ne pišemo znanstvene razprave, razlagamo božanstva tako, kakor je bilo doslej običajno.

Darovali so se bogu živali in rastline; to je bilo odvisno od tega, komu se je darovalo in zakaj. Razni bogovi so dobivali razne daritve. Darovali so ali zato, da molijo boga, ali da se mu zahvalijo, ali da ga česa prosijo. Ljudij niso darovali; in če se čita včasih, da so tudi Slovani klali ljudi malikom v čast, so to le jako redki slučaji, kateri so se dogajali včasih v krvavih vojskah.

„Divje deklice“ so bajeslovna bitja, katera so po mislih starih Slovanov prebivala po gozdih in na poljih. Sploh so mislili pogani, da živé v vsakem kraju posebni duhovi, katerim so dajali različna imena. Njihova pamet jim je pričala, da mora biti Bog povsodi pričujoč, in ker niso poznali pravega Boga, mislili so si povsodi vse polno duhov in malikov.

„Kresnik“ (str. 33) ni posebno božanstvo, vsaj s tem imenom ne, ampak je priimek solnčnega boga, katerega so mu dali zaradi njegovega praznika — kresa.

„Lada“ je bila boginja veselja in ljubezni. Zlasti Poljaki so jo častili, pa tudi južnim Slovanom je bila znana.

„Vesna“ je boginja pomladi, katera vzbuja cvetlice iz zimskega spanja.

Že prej smo omenili „Morano“, da je hudobna boginja, katera donaša zimo in smrt. Pesnik si jo misli (str. 37) kot sovražno človeškemu rodu. Sreča ji je zoprna, zato ščuje Slovence k boju in k neslogi in se raduje njihovega pogina.

„Sveti ogenj“, katerega omenja pesnik na str. 65, se je res zažigal Perunu. V Kijevu so pred Perunom žgali „večni ogenj“ iz hrastovega lesa. Ker so si mislili, da nebesni solnčni bog ogreva zemljo, častili so ga z ognjem. Bolj navadno pa je bilo ognjeno češčenje pri Svetovitu.

Na strani 66. imenuje pesnik „svete ptice“ čuka, sovo in sokola. Da bi bile ravno te ptice svete Perunu, ne more se reči, pač pa se omenjajo v bajeslovju. Sova in čuk pomenita grozo in sovražstvo, sokol je v zvezi s solnčnim božanstvom, zlasti z Radegastom.

„Besí“ so zlobni duhovi, kateri se neprestano bojujejo proti dobrim bogovom. Njihov namen je škodovati ljudem, kjerkoli morejo. Ljubezni ne poznajo, v večnem sovražstvu do vsega dobrega trpé sami in ne privoščijo sreče nikomur. Dobri bogovi

Toliko le mimogredé, da spoznamo, kakó na Ruskem javno vlada verski duh. Kako pa pri nas?

Spasskija vrata so bila sezidana l. 1491. in so se imenovala izprva Jeruzalemska vrata. Ko so pa leta 1658. Rusi premagali Tartare, ki so oblegali Moskvo, s pomočjo svete podobe Izveličarjeve, imenovali so vrata Izveličarjeva. Čudno, da so vedno stala trdno in jih ni razrušila nobena sovražna sila. Niti Francozi jih niso mogli l. 1812. pokončati, ker so jih odgnali Kozaki poprej, predno so jih podkopali in razstrelili.

Ko dospemo v Kremlj, imamo na levi strani velik trg; zato se nam kaže lep razgled ne samo na razne kremljevske cerkve, okrašene s podobami, ampak tudi na vshodni del mesta z zvoniki, s hišami, vrtovi, cestami in vrvenjem mnogošte-

vilnega ljudstva. V Kremlju samem nas zanimajo cerkve in palače, najbolj pa dve svetovno znani posebnosti, namreč veliki zvon, ki se imenuje „car kólokol“, in pa veliki top, ki se zove „car puška“. Oba vidimo konec trga naravnost pred seboj. No, ogromni zvon ne more zvoniti, ker je prevelik in ubit, top pa ne streljati. Izmed poslopij pa vidiš takoj, ko vstopimo v Kremlj, na desnici samostan Gospodovega vnebohoda (Voznesenski monastir), in malo naprej palačo Nikolajevo in takoj zraven znameniti „Čudov monastir“ (samostan čudežev).

Grdoč naravnost naprej (proti jugozapadu) pridemo z velikega carskega in paradnega trga na katedralni trg, tako imenovan zaradi treh velikih cerkvá ali katedral, ki so tukaj okrog.

(Dalje.)

Književnost.

Hrvaška književnost.¹⁾

Književno društvo sv. Jeronima.

(Poroča o. Hijacint Šalamun.)

(Konec.)

Druga knjiga, katero je društvo sv. Jeronima izdalo, je:

Život Gospodina našega Isusa Krista. Kako ga četiri evangelista opisuju. Od Gorgija Hesera Isusovca. Preveo iz latinskoga jezika, a dijelom popravio i popunio Dr. Josip Stadler, metropolita i nadbiskup vrhbosanski. Knjiga I. 8°. Str. 210. Cena 40 novč. — Gotovo dobra je bila misel velečastitega prevoditelja te knjige, namenjene prostemu hrvaškemu narodu, kateri je pogrešal knjige, opisujoče življenje in trpljenje Jezusa Kristusa v celoti. Kar je raztreseno v sv. evangelijih, ter tu krajše, tam obširneje povedano, to je v tej knjigi povedano po vrsti. — Cena knjigi je tako majhna, da si jo vsakdo lahko omisli. Pred seboj imamo prvi zvezek, kateri ima tri poglavitne dele. V uvodu pravi pisatelj, da je celo delo razdeljeno v 365 beril, tako da je za vsak dan odmenjeno jedno premišljevanje. Tukaj imamo berila za 136 dni.

Svetojeronimsko društvo je skrbelo tudi za primeren, lep tisek in dostojno obliko. Ako knjigo torej v roke vzameš, hitro lahko razločiš po tisku, kje so navedene besede evangelistov in kje je potem dotična in razumljiva razlaga.

¹⁾ Tvarina, katero želi obdelovati in objavljati naš list, kopiči se tako, da moramo varčno, dejal bi, skópo ravnati s prostorom. Prav zato krčimo književna poročila, kjer moremo, in prosimo tudi svoje sotrudnike, naj poročajo sicer resnično in pravično, toda jedrnato in kratko. — Uredn.

Tretja knjiga je: **Majstor Adam. Pripovijest. Napisao Vjenceslav Novak.** 8°. Str. 130. Cena 25 novč. — S to knjigo je svetojeronimsko društvo stopilo na novo polje v književnosti. Ker se sedaj razširja med delavci in rokodelci prekucijski socijalizem zaradi brezobzirnega kapitalizma, zato treba, da se tudi hrvaški prosti in rokodelski narod seznani s poglavitnimi načeli in težnjami socijalne demokracije. V obliki mične povesti se prosti narod najbolje o tem poučuje. Pisatelj seznanja čitatelja v tej povesti o glavnih verskih načelih tega prekucijskega in pogubnega duha med našimi brati Hrvati, med katere so ga zanesli ptujci, najbolj Nemci; zato si je tudi snov za to povest izbral iz rokodelskega življenja v belem Zagrebu. Kakor bi radi povedali mično vsebino povesti, a je zaradi prostora ne moremo, takó povest vneto priporočamo svojim bralcem.

Omenjamo samo nekaj načelnih naukov socijalne demokracije, povzetih iz knjige: „Vsi ljudje so jednaki, torej za vse jednako pravo!“ (str. 26.) „Celi svet je jedna velika družina, vsi ljudje so jeden drugemu pravi bratje, vsak naj dela za vse, a vsi za vsakega; tako bi na jedni strani ne bilo bogastva, na drugi ne uboštva . . . jednakost za vse, vsi smo delavci, torej ni potreba ministrov, sodnikov, duhovnikov, uradnikov . . .“ (str. 36.) „Vsem celi svet! Jeden narod ne sme biti neprijatelj drugemu, to se protivi enakosti; to si je napisala socijalna demokracija na svojo zastavo . . . da bi tukaj raj uživala“ (str. 76.). Glavno, a tudi najpogubnejše načelo je pa to-le: „ . . . Naša socijalna demokracija ne pozna ne Boga, ne postave, ne družine, ne prijatelja; mi počinjamo s tem naukom, a zvršimo z ognjem in mečem, ker hočemo v prah in pepel streti vse, kar so ljudje storili; naš smoter je:

dol s cerkvami, šolami i sodnijami . . ." (str. 180.) Tako in jednako poučuje knjiga čitatelje o tem pogubnem društvu!

Četrta knjiga je: *Čovjek od ženidbe do smrti. Po Albanu Stolcu priredio Stjepan Korenić.* 8°. Str. 67. Cena 15 nov. — Ta knjiga je nadaljevanje „Čovjek od rođenja do ženidbe“ ter nam v zadnjih šestih mesecih leta (prim. „Dom in svet“ lanski, str. 736) podaje izvrstne nauke od 30. leta pa do smrti. Već ali manj so zastopani tukaj vsi stanovi. Kot dostavek še sledé lepi in kratki nauki o vzgoji otrok in o medsebojnih dolžnostih.

Peta in zadnja knjiga so: *Ptice. Napisao Davorin Trstenjak, ravnatelj više pučke škole u Kostajnici. IV. svezak — Sa 23 slike.* 8°. Str. 124. Cena 20 novč. — To je četrti zvezek Trstenjakove zbirke *Životinje*; kar jih je izdalo društvo, pa osmi del. Knjižica je podobna prejšnjim. O raznih pticah nam pripoveduje pisatelj kratko, umevno, poljudno in semtertje tudi mikavno. V letošnji knjigi se posebno opisujejo ropne ptice, živeče ne samo na zemlji, ampak tudi na morju; k zadnjemu še omenja ptic, živećih v drugih krajih sveta.

Vse do sedaj omenjene knjige so tiskane na 50 tiskanih pôlah.

Knjige „Matice Hrvatske“ za 1. 1895.

(Konec.)

Oko Kupe i Korane. Mjestopisne i poviestne crtice. Napisao Radoslav Lopašić. Dopunio Emilij Laszowski. Sa dvadeset i tri slike i jednom zemljopisnom kartom. Zagreb 1895. 8°. Str. 328. Cena 1 gld. 80 kr. — Tudi slovenskega bralca, ne samo Hrvata, prevzame mило čustvo, ko prebira to knjigo. To je zares domovinsko delo, navdihneno z ljubeznijom do domovine, kakor tudi izvira prav iz te ljubezni. Sloveći pisatelj nam predočuje lep kos hrvaške zemlje na desnem bregu naše Kolpe in sicer najprej kraje, potem pa petindvajset gradov. Opisovanje pojasnjuje petindvajset slik in jedna zemljepisna karta, kažoća te kraje koncem 15. veka. To je kos hrvaškega Valvasorja! Žal, pisatelj te knjige ne živi već: umrl je dné 25. malega travna 1. 1893. Pred spisom samim je Lopašićev življenjepis z njegovo sliko.

H—b.

Ruska književnost u osemnaestom stoljeću. Napisao V. Jagić. Nagradjeno iz zaklade Adolfa Veber-Tkalčevića za god. 1894. Zagreb. 8°. Str. 284. Cena 1 gld. 80 kr. — To je tretja knjiga v vrsti knjig z naslovom: *Slike iz svjetske književnosti*. Knjiga obdeluje velevažno dōbo v ruskem slovstvu, dōbo, v kateri se je Rusija prenavljala po zapadnih vzgledih in naukih. Dele ima štiri: I. Iz dopetrovskega vremena; II. Petrovsko

vrijeme; III. Vrijeme carice Katarine; IV. Karamzinovo vrijeme. — Da ne vzbujā tukaj pozornosti samo tvarina, ampak tudi pisateljevo ime, umevaš lahko. Zato utegne biti malo knjig tako poućnih, kakor je ta. Takih slik smo vsikdar veseli. L.

Mirko Bogović. *Pjesnička djela. Svezak treći. Drama: Frankopan. — Izabrane pjesme. Uvod napisao Milivoj Šrepel. Sa slikom pjesnikovom. Zagreb 1895.* 8°. Str. 216. Cena 1 gld. 50 kr. — Ta zvezek ima dokaj obširen življenjepis pokojnega pesnika. Tukaj ne omenjamo niti drame, niti pesmij, ampak samo opozarjamo na lepi življenjepis, ki se ozira le na pesnikovo književno, ne pa na njegovo politično delovanje. Zares lep spominik je postavila Hrvatska Matica Bogoviću z izdavanjem njegovih pesniških del. H—b.

Za kralja — za dom. Historička pripoviest iz XVIII. veka. Napisao Josip Eugen Tomić. Dio drugi. (Žrtve zablude.) U Zagrebu. 1895. 8°. Str. 438. Cena 1 gld. (Zabavna knjižnica Matice Hrvatske, zvezek 182—185.) — Ta zvezek je drugi del znamenite Tomićeve povesti, katere prvi del je izšel lani. Zgodovinsko se konča povest s smrtjo cesarja Jožefa II., ki je na Ogerskem v poslednjih dnevih preklical vse svoje prejšnje naredbe, v dejanju samem pa s smrtjo Rosinino, hčerjo barona Nacio, katero je kot sestro nevedé, pa tudi neuspešno ljubil Janko. — Morda o priliki kaj već o celi povesti; za sedaj omenjamo, da riše pisatelj krepko in zanimivo zgodovino in značaje. Sv.

Ekvinocij. Drama u četiri prikaze. Napisao Ivo Vojnović. Str. 134. Cena 50 kr.

Snov je vzeta iz življenja dubrovniških mornarjev in ribarjev, v ondotnem dijalektu, kar je dramu za na oder (in ta namen naj ima vsaka drama) v škodo. Morda se bo zdelo komu čudno, odkod v sivi Jeli taka strast; a česa ne premore resignacija na lastno srećo, spojena z željo po osveti in z materino ljubeznijom! Nekaj posebnega v tej dramu je „Simfonički Intermezzo“ med drugim in tretjim dejanjem, ki „donaša slikama ono, što bi scenerija in orkestar morali prikazati gledavcima. — — — Ko bolje nego glazba da vživi divlju, nenatkriljivu poeziju sluje, — te vjerne slike borba ljudskoga života?“

Gojko.

Sofoklove tragedije. Preveo, uvod i tumač napisao Koloman Rac. Sa dvije slike u tekstu i jednom prilogom. Zagreb 1895. 8°. Strani 337. Cena 1 gld. (za neude 1 gld. 50 kr.). — Poućen in obširen uvod, par lepih slik in gladka prestava priporočajo to delo, katero se zdi poročevalcu bolje nego mnogo nemških in drugojezićnih iste vrste. (V „Prievodih klasika“ je ta knjiga zvezek 12.)

Dr. F. L.